

Etologie - postavení hry ve vývoji štěňat

Aktivní hra zaujímá základní místo v procesu vývoje chování štěňat. Hra nepředstavuje samostatnou kategorii chování, ale je souhrnem specificky štěněcích reakcí - základních, běžných forem chování. Je často zaměřována na biologicky neutrální objekty, které během dalšího života neupoutávají natolik pozornost psa, jako je tomu právě ve štěněcím věku. Hra slouží štěněti k přípravě na život v dospělosti a k nahromadění dostatečného množství zkušeností. Završuje dlouhý a značně složitý proces formování základů chování, které mají svůj počátek již v embryonálním stadiu vývoje.

Hra štěňat plní tři základní, podstatné funkce:

- 1. Funkci koordinační, tj. pohybově-smyslového rozvoje**
- 2. Funkci hierarchického uspořádání**
- 3. Funkci poznávací**

Tyto funkce nelze oddělit. Probíhají současně, různě se prolínají a kombinují.

Bylo by však nesprávné myslet si, že hra je jediným procesem formování chování štěňat. Naopak, uplatňují se i jiné faktory raného vývoje, které se však často přetvářejí a splývají právě s hravým chováním. Tím je dán fakt, že u psů velice těžko můžeme striktně oddělit vrozené formy chování s naučenými.

Novorozené štěně přichází na svět vybaveno pouze několika vrozenými způsoby pohybu a projevy zvukovými (vyhledávání matčina struku, vydobytí si pozice u něho, masáž okolí struku „mléčným chodem“, hlasové projevy bolesti, spokojenosti, osamocení...). Toto jsou vrozené formy chování, nezávislé na zkušenosti, ale projevující se při navození podnětu, který nazýváme klíčovým a který vyvolává zpuštění dané reakce (např. struk matky).

Brzy po prohlédnutí a následném opuštění hnízda si štěňata začínají hrát (okolo 20. dne věku), čímž je zahájen pozvolný postup v rozvoji motorické sféry. Den po dni můžeme pozorovat zvyšující se počet různých nových forem či projevů jednání. Současně se rozšiřuje i počet objektů, které jsou do hry zahrnovány. Objevují se „hračky“ – objekty hry: klacíky, papír, listí, kameny, ale také ocas matky, obuv pána atd.

Nová činnost štěňat není již spojena se sáním a tím zajištěním potravy, ale nabývá charakteru poznávacího a koordinačního. Štěňata se učí poznávat svoje tělo, své možnosti a kvalitu a možnosti všeho co je

obklopuje. Okusují, uchvacují, trhají vše, co se jim namane, přenáší vše co mohou v zubech z místa na místo, třepou s „ulovenými“ předměty. Typické je časté strkání nosem do předmětu s následným štěkotem, jeho uchopení, přibližování přední tlapou, neustálé poskakování, lehání, vstávání. Jindy si štěně přitiskne daný předmět přední končetinou k zemi a část předmětu zuby odtahuje nahoru a do stran.

To vše jsou formy hry, které připravují štěněcí organismus k životu v dospělosti. Všechny tyto reakce při hlubším rozboru můžeme odvodit od prvotních, vrozených forem chování, zabezpečujících přísun krmiva. Uchopení předmětu v čelistech je v podstatě dáno dříve uchopením matčina struku, přitlačování či posunování „hraček“ k podkladu a po něm, odpovídá pohybům hlavy a končetin v oblasti struku. Stejně tak třepání s předměty může být odvozeno prvotním odstrkováním sourozenců hlavou od matčina struku.

Obecně tedy ve všech situacích, ve všech formách chování, nacházíme projev rozšířených a upevněných původních, vrozených funkcí čelistního aparátu a předních končetin.

U štěňat, která začínáme příkrmovat, můžeme rovněž pozorovat řadu projevů, které odvozujeme od věku „kojeneckého“. Například první pohyby při přijímání tekuté potravy zcela připomínají sání: Jazyk se formuje v typický žlábek, jímž je tekutina vtahována do dutiny ústní. Teprve potom, na základě zkušenosti, se tyto formy příjmu tekutin mění v typické formy pro všechny šelmy. Stejně tak chytání pevného krmiva odpovídá prvotním uchopovacím pohybům, samozřejmě ale čelisti tenkrát nesloužily k příjmu předmětů (každé štěně „ví“, že struk se nerozkusuje a nepolyká).

Můžeme tedy odvodit, že význam hry ve formování chování štěněte je určován hlubokými kvalitativními změnami v pohybové sféře a ve sféře smyslové s projevy rozšíření a prohloubení funkce, ale také záměny funkce (např. přechod některých funkcí od čelistního aparátu ke končetinám a naopak).

V procesu hry štěňata přijímají různé informace o vlastnostech předmětů, s nimiž se setkávají. Ke každému předmětu se staví jako k potenciaálně biologicky významnému, což jim v praxi přináší možnost seznámit se s různými životními situacemi (např. poznání „co je to včela“, ale také „co je to trest“ atd.).

Bylo by však chybné myslet si, že seznamování se s okolním světem se děje pouze formou hry. Ale pravdou zůstává, že každá hra má ve svém

obsahu větší či menší stupeň poznání.

Hrou je ve značném stupni také formováno skupinové chování psů. Tuto úlohu plní společné hry. Považuji však za nutné upozornit, že formy chování jedince vůči skupině se formují a v plné míře se projevují i u těch jedinců, kteří ihned po narození vyrůstali bez možnosti styku s ostatními příslušníky svého druhu, nemohli si s nimi tedy ani hrát.

Společné hry jsou prováděny bez předmětů i s předměty. Skupinové hry s předměty mají ohromný komunikační význam. Vždyť „něco podobného“ by mohlo být příště kořisti. I v těchto hrách se projevuje budoucí charakter života zvířat. Ve hrách štěňat převládá vzájemné honění a pronásledování (charakteristická vlastnost psových šelem – štvaní kořisti) s případným soubojem. Vztahy rozvíjející se mezi partnery během těchto her dostávají postupem času stále výraznější hierarchický charakter. U štěňat se s formováním hierarchických vztahů setkáváme v období okolo druhého měsíce života. Prvotní hierarchické formy chování se mohou projevit ještě dříve (krátce po prohlédnutí má některé štěně snahu „napadnout“ sourozence), ale s opravdovými prvky tohoto chování a s rozvojem signalizačních složek chování se setkáváme později.

Signalizační složky plní úlohu klíčových stimulů chování psů. Jsou to specifické pózy, pohyby, zvuky, vyzývající partnera ke hře. U štěňat tato „pozvánka“ spočívá ve zvláštním způsobu přiblížení se k partnerovi, v osobitém kývání hlavy ze strany na stranu, zvláštní vysoké akci hrudních končetin, přiblížení přední části trupu k zemi, doprovázené poskoky ze strany na stranu... Tyto formy chování si někteří psi podržují dlouho v dalším životě.

Všechny tyto signály jsou v podstatě totožné se signály skutečného agresivního napadnutí, ale v procesu hry se uplatňují v modifikované „mírné“ formě.

Tématika hry a vývoje štěňat je značně rozsáhlejší. Mohli bychom se např. zabývat formou hra s matkou, mohli bychom se zabývat celou řadou hierarchicky významných skutečností atd. Cílem však bylo pouze načrtnout obrovský význam hry ve vývoji štěněte, její důležitost pro rovnoměrný, harmonický vývoj každého psa, poukázat na ty faktory, z nichž hra vychází a k nimž ve své podstatě směřuje a které vhodnou formou v mnoha případech nevyužíváme a nerozvíjíme.

Pro vlastní praxi bychom si měli být vždy vědomi, že hra štěňat není totožná s hravým chováním dospělého psa, ale je určitým stupněm

mezi „primitivními“ vrozenými formami chování a mezi chováním dospělého psa, který si s námi nehraje z důvodu poznání, ale z důvodu jakéhosi partnerského cvičení. Hra je prakticky neustálým procesem zkoušek a chyb, které organismus štěněte prodělává a na svém stupni vývoje analyzuje, odvozuje poznání a ukládá do paměti. Ve hře se rozvíjejí především pohybově-smyslové koordinace a obecné fyzické vlastnosti (hbitost, bystrost, reaktivita, síla) na jejichž základě dochází k hierarchickému uspořádání.

Podstatný z hlediska výchovy psa je fakt, že funkci partnera při hře může s úspěchem zaujmout jiné zvíře i člověk. Štěněti je „úplně jedno“ s čím či s kým si hraje. Je pouze nutné, aby objekt hry nebo partner splňoval odpovídající požadavky, ovládal nutné formy chování či vlastnil nezbytné klíčové podněty.

Autor článku : MVDr. Milan Štourač, ch.st.Bonoda